

24.01 Batı Felsefesi Klasikleri

Prof. Rae Langton

II. Aristoteles

Ders 5. Aristoteles'in *Ruh Üzerine* çalışması

1. *Giriş*. Aristoteles Platon'un Akademisi'nde bir öğrenci ve sonrasında Büyük İskender'in de öğretmenlerinden biriydi. İkinci bir üniversiteyi kurdu: Lise (Lyceum). Aristoteles, Platon'un Formlarını yeryüzüne indirdi. Platon'un birbirinden çok farklı iki alan koymasına yerine, Aristoteles sıradan şeylerin farklı yönlerini ayırt eder –*form ve madde*. Form maddeyi şekillendirdiği sürece vardır; ayrıca madde de sadece şekillendirilme potansiyelini taşır. Aristoteles maddeyi potansiyel taşımakla, formu ise aktüellik ile özdeşleştirir. Oyma bir heykel düşünün: heykel olma potansiyeline sahip olan tahta, maddedir; heykelin biçimi, formdur ve aktüel heykeli oluşturan odur; madde ve formun bütünlüğü tikel nesnedir, yani heykeldir. Platon'dan farklı olarak, doğa veya dış dünya Aristoteles'i büyülemiştir (yazmış olduğu *Mantık ve Metafizik*'ten başka, *Fizik* adlı bir eseri ve biyoloji üzerine pek çok çalışması vardır). 'Ruh Üzerine' başlıklı eserinde, geniş metafizik görüşlerini yaşayan şeyler konusuna uygulayışını görmekteyiz.

2. *Ruh nedir?*

Çok çeşitli ve canlı olan bedenlerin var olduğunu göz önünde bulundurursak, ruh bir beden olamaz; çünkü beden nesne veya maddedir, bu nesne veya maddeye atfedilen bir şey değildir. Bu durumda ruh, canlı olma potansiyeline sahip olan doğal bir beden formundaki bir töz olmalıdır. (412a: 20)

Aristoteles'e göre bir ruha sahip olmak canlı olmaktır: ve 'canlılıktan kastımız beslenme, gelişme ve bozulmadır. Bazı bedenlerin canlı olmadığını söyleriz (taşlar), bazılarının ise canlı olduklarını (bitkiler, hayvanlar, insanlar). Canlı varlıklarda beden *maddedir*, ruh ise *formdur*: ruh 'canlı olma potansiyeline sahip olan doğal bir beden formudur.'

3. *İlk kıyaslama*: beden ve ruh, balmumu ve onun biçimi gibidirler

...ruh ve beden bir olup olmadıkları sorusunu gereksiz bir soru varsayabiliriz: bu tıpkı balmumu ve biçiminin bir olup olmadıklarını ya da genel olarak bir şeyin maddesi ve bu maddenin neyin maddesi olduğunu sormak gibidir. (412b: 5)

Buradan ruhun form olduğu fikrine varılır, beden maddedir ve bunların biri olmadan diğeri de olmaz –Platon'un aksine bunlar birbirlerine bağlıdır.

4. *İkinci kıyaslama*: beden ve ruh, bir balta ve 'baltanın işlevi' gibidirler.

Bir aletin, örneğin bir baltanın, *doğal* bir beden olduğunu varsayalım, bu durumda balta olmak onun özü ve dolayısıyla ruhudur. (412b: 10)

Bu karşılaştırmadan ruhun belirli bir tür *kabiliyet* olabileceği fikrine varılır: balta olmak (baltanın işlevinde veya tanımında kapsanıyor olmak) *odun kesebilmektir*. Bir baltanın formu basitçe bir biçim değildir (bir heykelin formundan farklı olarak), *bir şey* yapmak için düzenlenmiş belirli bir biçimdir. Bir balta kabiliyetini kaybederse, artık balta değildir, yalnızca adı baltadır. Kesebilme kabiliyeti görünmez mistik bir varlık değildir, odundan ve baltanın çeliğinden ayırt edilebilir. Bu durum ruh için de geçerlidir.

5. Üçüncü Kıyaslama: beden ve ruh, göz ve görmek gibidirler.

Gözün bir hayvan olduğunu varsayalım –görmek onun ruhu olurdu, çünkü görmek gözün işlevine karşılık gelen tözüdür ve göz basitçe görmenin maddesidir; görme olmadığında göz artık göz değildir, sadece adı vardır –bir heykelin veya resimdeki bir figürün gözünden farklı değildir. (412b: 15)

Bu karşılaştırma ruhun belirli bir kabiliyet olabileceği fikrini daha da açık kılar. Gözün formu basitçe belirli bir biçim değildir, belirli bir güçtür. Görme *görebilme kabiliyetidir* ve bu kabiliyet olmadan göz diye bir şey olmaz. Fakat yine görme, görünmez, mistik, göz bebeginden ayrı var olabilen bir varlık değildir. Ruh da öyle:

Gözbebeği ve görme gücünün gözü oluşturması gibi, ruh ve beden de hayvanı oluştururlar. Buradan açıkça anlaşılan, ruhun bedeninden ayrılmazlığı veya herhangi bir oranda parçalarının ayrılmaz olduğudur (ruhun parçaları vardır). (413a: 4)

6. Ruh ve yaşam.

Ruhu olan ruhu olmayandan farklıdır; ruhu olanın bir yaşamı vardır. Bu kelimenin birden fazla yönü vardır ve bunlardan herhangi birine sahip olan varlığın yaşayan bir varlık olduğunu söyleriz –örneğin düşünme veya algılamak veya hareket etme ve durma veya beslenme anlamındaki hareket, yıkılma ve gelişme... [B]eslenme gücü belirtilen diğer güçlerden ayırt edilebilir, ama diğerleri beslenme gücünden ayırt edilemezler –en azından ölümlü varlıklarda. Bu olgu bitkilerde çok açıktır çünkü sahip oldukları tek ruhsal güç, beslenmedir. (413a: 30)

Ruh bir şeyi canlı yapandır –ruh, canlı bir şeyin güçlerini veya işlevlerini yerine getirebilmesini sağlar; beslenmeyi, hareketi, algıyı veya düşünceyi. Aslında ruh bu güçler ve işlevlerle *özdeşir*.

7. *Aristoteles'in ruh açıklaması: ne düalist ne materyalist*. Platon bir düalisttir: beden ve ruh farklı ve ayrılabilir iki varlıktır. Bir materyalist düalizmi reddeder: ruh ve beden arasında hiçbir ayırım yoktur –bedenden ayrı olarak düşünülebiyecek ruh diye bir şey yoktur. Aristoteles bunlara bir seçenek daha ekler.

'Töz' kelimesinin üç anlamı vardır –form, madde ve ikisinin bütünü– ve bunlardan madde potansiyellik, form ise aktüelliktir. Buradaki bütünlük canlı olan şeydir, beden ruhun aktüalitesi olamaz; ruh belirli bir tür beden aktüalitesidir. Ruhun bedensiz olmayacağı ve ruhun beden olamayacağı görüşünün doğruluğundan başka; ruh beden olmayan fakat bir bedene göreceli olan bir şeydir. Bu sebepten ruh bir beden içindedir, kesin bir türdeki bir beden içinde. (414a: 15)